

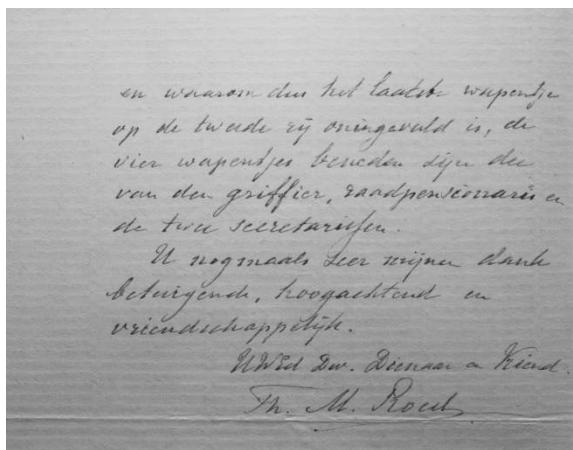
Theodorus Marinus Roest

Een leven ten dienste van de numismatiek

Jan Pelsdonk & Paul Oostervink*

Samenvatting – In dit artikel wordt het leven beschreven van Theodorus Marinus Roest (1832-1898), medeoprichter van het (Koninklijk) Nederlands Genootschap voor Munt- en Penningkunde, directeur van het Leidsch Academisch Penningkabinet en eerste conservator van het Numismatisch Kabinet van Teylers Museum in Haarlem. Een bibliografie completeert de bijdrage.

Summary – This article describes the life of Theodorus Marinus Roest (1832-1898), co-founder of the (Royal) Dutch Numismatic Society, director of the numismatic collection of the State University of Leiden and first curator of the Numismatic Cabinet of Teylers Museum at Haarlem. A bibliography has been added to complete this contribution.

Afb. 1. Fragment van een brief met handtekening van Roest

Tijdens de voorjaarsbijeenkomst te Zwolle op 28 april 2018 presenteerde het Koninklijk Nederlands Genootschap voor Munt- en Penningkunde met trots het boek *Toonaangevende Numismaten voor de Nederlanden (1500-heden)*.¹

* Jan Pelsdonk is onder andere conservator van Teylers Numismatisch Kabinet (Teylers Museum, Spaarne 16, 2011 CH Haarlem, @: jpelsdonk@teylersmuseum.nl); Paul Oostervink (@:phoostervink@hetnet.nl) is numismaat te Bemmelen.

¹ Gerritsen, Van Herwijnen & Nissen, 2018.

Het is een caleidoscopische uitgifte waarin honderd belangrijke numismaten uit Nederland en België zijn beschreven. Eén van de beschreven personen is Theodorus Marinus Roest (1832-1898).² Zijn levensbeschrijving was door de beschikbare ruimte tamelijk beknopt. Omdat er veel meer over hem valt te vertellen wordt in dit artikel nader op hem ingegaan. Paul Oostervink heeft zijn Bemmelse tijd verder uitgediept en Jan Pelsdonk heeft de numismatisch-biografische zijde toegevoegd.

Het publiceren over zijn persoon druist in tegen Roests persoonlijke wens: hij was nadrukkelijk tegen openbaar vertoon.³ In de Belgische en Nederlandse jaarboeken is daarom slechts summier aandacht aan zijn overlijden besteed. Inmiddels is het stof van ruim een eeuw neergedaald. Voldoende om hem en zijn familie met meer afstand nader te beschouwen en daarbij zowel positief als kritisch Roests leven te belichten. In 2003 werd een tentoonstelling over hem in Teylers Museum gehouden en hij wordt zijdelings genoemd in enkele publicaties over de numismatiek en Teylers collectie.⁴ Ook op het internet zijn inmiddels vele broodkruimels aan informatie over hem te vinden. Roest was aan het eind van de negentiende eeuw misschien wel de belangrijkste aanjager van het onderzoek naar de Nederlandse numismatiek. Bovendien vervulde hij een spilfunctie in de ontwikkeling van de numismatische collectie in Teylers Museum; een geschiedenis die in dit artikel verder wordt ontrafeld. Het beschrijven van het leven van Roest – inclusief diens literatuurlijst – is belangrijk omdat daarmee de geschiedenis van het genootschap en diverse numismatische collecties nader wordt belicht. Niet-over-Roest-publiceren past simpelweg niet bij zijn statuut. Het was geen verdienste van hem om geboren te worden in een rijke familie. Maar wat hem wel tot eer strekt en een voorbeeld van hem maakt, is zijn belangeloze inzet in het ondersteunen van de minderbedeelden en de tomeloze energie waarmee hij inzicht probeerde te krijgen in de geschiedenis van de numismatiek.

*Afb. 2. Lakzegel van Theodorus Marinus Roest
(collectie Archief De Domijnen, Zegelboek Stadsarchief Sittard-Geleen)*

² Pelsdonk, 2018: 38-39 en 65-66.

³ De Man & Stephanik, 1898: 296-297; De Witte, 1898: 462.

⁴ Teylers Museum, 2003.

Jeugd

Theodorus Marinus Roest (hierna steeds Roest), zoon van Jacobus Roest en Alijda (ook wel: Aleida) Penning, werd op 14 april 1832 in het Brabantse Dongen geboren. Hij is afkomstig uit een welgestelde familie van bestuurders en kooplieden. De stamboom aan het einde van dit artikel (afbeelding 42) toont het verband tussen de in deze tekst genoemde leden van de familie Roest. Roests overgrootvader, Jacob Roest, was burgemeester van Brielle. Jacob gebruikte een familiewapen met drie zilveren arendspoten op een veld van keel (rood), dat ook door Roest zelf is gebruikt (afbeelding 2).⁵ Roest is genoemd naar zijn opa, de Brielse dijkgraaf Theodorus Roest. Deze opa was gehuwd met Johanna van Limburg. Hun zoon Jacob ging zich Roest van Limburg noemen, maar de tweede zoon, Roests vader Jacobus, ging daar niet in mee. Dit naamsverschil bleek later praktisch, want zo kon onderscheid gemaakt worden tussen Roest en diens neef, naam- en tijdgenoot, de staatsman Theodorus Roest van Limburg.

Roests ouders waren op 24 april 1828 te Zutphen (waar ze toen woonden) getrouwd, waarna ze korte tijd in Waalwijk neerstreken. Zijn zus Johanna is er geboren. In het huis woonden niet alleen twee dienstbodes, maar ook de te Waalwijk geboren Antonetta Drossaers en Alijda's moeder Susanna Rhenius.⁶ Nadat Susanna's man Cornelius Penning was overleden heeft Alijda haar blijkbaar opgevangen. Het gezin verhuisde in de periode 1829-1831 naar Dongen, waar het werd uitgebreid met de in 1831 geboren Susanna en – in 1832 – met Theodorus Marinus. Susanna zou slechts anderhalve maand oud worden. Ergens tussen 1832 en 1833 verhuisde het gezin wederom, nu naar Zaltbommel. Daar wachtten de familie twee tegenslagen. Oma Susanna overleed er in 1833, gevolgd door Roests vader vijf jaar later, op 15 oktober 1838. Roest was op dat moment zes jaar oud. De daaropvolgende jaren bleef de nu vaderloze familie in Zaltbommel wonen en Roest zal er onderwijs hebben genoten, al is onbekend welke opleiding hij volgde. Karl Marx (1818-1883) verbleef af en toe in de stad, maar het is onbekend of Roest iets van Marx' gedachtegoed heeft meegekregen. Roests moeder Alijda hertrouwde er op 3 juni 1848 met Hendrikus Timans, luitenant der cavalerie en Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw. Twee maanden later, op 3 augustus 1848, trouwde Roests zuster Johanna met Allard Everts. Roest zelf zou nog vier jaar thuis blijven wonen.

⁵ Lelij, z.j: 32; Siegmund, 2004: Civiël (I-061), Roest Th M, Leiden.

⁶ SLHA, *inventarisnummer* 121, Bevolkingsregister Waalwijk 1825-1827 wijk A.

*Afb. 3. Abraham Domis, 1869
(foto: J.C. Reesink, collectie
Rijksbureau voor Kunsthistorische
Documentatie (RKD) IB1002608)*

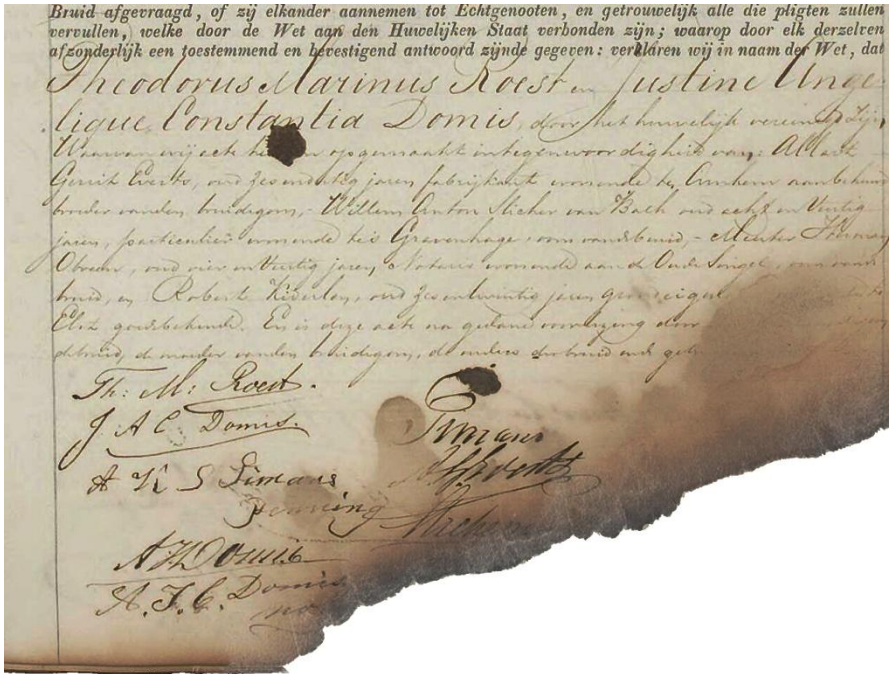
*Afb. 4. Antoinetta Nobel, circa 1869
(foto: J.H. Hoffmeister,
collectie RKD IB1007166)*

*Afb. 5. Plafondversiering met het wapen van Van der Marck
in Teylers woonhuis, circa 1720*

Afb. 6. Anoniem, promotie van Anthony van der Marck, 1785 (TMNK 02316)

Afb. 7. Handtekeningen op de huwelijksakte, 7 september 1854⁷

Afb. 8. Gelderland, bezemstuiwer. 1756, gouden afslag. Uit de collectie Roest, via de collectie Rijnbende uit de collectie Provó Kluit (TMNK 07201)

⁷ ELO, Archief 516, inventarisnummer 4845, akte 174.

Eerste huwelijk

Op 7 september 1854 trad Roest te Leiden in het huwelijk met Justine Domis, dochter van de uit Amsterdam afkomstige makelaar, grondeigenaar en rentenier Abraham Domis en Antoinetta Nobel (afbeeldingen 3 en 4). Antoinetta was – op twintigjarige leeftijd – eerder gehuwd geweest met de toen al bejaarde Anthony van der Marck; waarschijnlijk een huwelijk ‘om het geld’. Hierbij kunnen, voor de Teylerianen en numismaten onder ons, twee kanttekeningen worden gemaakt. Wat de eerste groep betreft is een familieverband tussen Anthony van der Marck en Hendrik Adriaan van der Marck, uit wiens erfenis Pieter Teyler van der Hulst in 1740 de woning Damstraat 21 te Haarlem – de basis van Teylers Museum – kocht, nog niet aangetoond (afbeelding 5). Net zomin is er – wat aansluit bij de interesse van de tweede groep – een verband aangetoond met de hertogen van Kleef, de graven van Marck en Thornse abdis Anna van der Marck, die muntrecht uitoefenden. In Teylers Museum bevindt zich een gouden draagpenning uit het bezit van ene Anthony van der Marck uit 1785 ter gelegenheid van zijn promotie (afbeelding 6). Deze penning zal Roest van zijn schoonmoeder hebben gekregen; hij werd volgens Teylers collectie-registratie in 1897 door “iemand uit Leiden” aan het museum geschonken. Getuigen bij het huwelijk van Roest en Domis waren Justines ooms Willem Antonie Slicher, heer van Bath en Herman Obreen, Roests zwager Allard Everts en een goede bekende, Robert Kiderlen (1828-1885). De huwelijksakte is maar ternauwernood bewaard gebleven in de brand die het Leidse stadhuis in 1929 zou treffen (afbeelding 7). Een deel van de handtekeningen ging daarbij verloren.

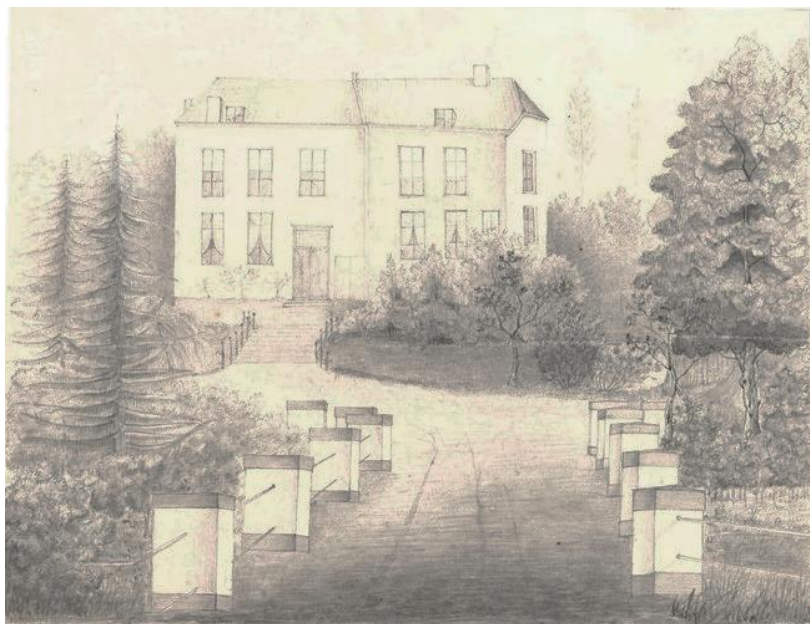
De familie Domis woonde aanvankelijk in Amsterdam, op Herengracht 452. Daar werd hun oudste dochter en Roests latere echtgenote Justine geboren. In 1835 werd Abraham ‘kasteelheer’ van de Kinkelenburg te Bemmelen, waarna het jonge gezin naar Bemmelen verhuisde. In de periode 1835 tot 1846 werden daar zeven kinderen geboren: Willem, Angelique, Elizabeth, Pieter, Antoine, Petronella en Louise. Het eerste kind, Willem, huwde in 1867 Alida Provó Kluit, kleindochter van de bekende muntenverzamelaar Pieter Willem Provó Kluit, wiens verzameling in oktober 1851 in Amsterdam werd geveild (afbeelding 8).

De Kinkelenburg

De geschiedenis van kasteel Kinkelenburg gaat vermoedelijk terug tot in de dertiende eeuw (afbeeldingen 9-10). Er werd op een lager gelegen deel van Bemmelen een ommuurd eiland aangelegd, omringd door een gracht. Op dit eiland werd een donjon gebouwd. In 1403 werd het huis voor het eerst vermeld als het aan een zekere Johan van Ambe werd beleend met “een huys ende hoffstadt met graven ende cingelgraven tot Bemmelen gelegen ende den wind van den meulen tot Bemmelen tot eenen Zutphense leen”. De Kinkelenburg was vroeger een jachtslot van de hertogen van Gelderland. Het kasteel is in het begin van de negentiende eeuw door rijke particulieren verbouwd tot villa en verloor daar-

Afb. 9. Jan de Beijer, de Kinkelenburg. 1742, pentekening op papier
(foto: collectie Historische Kring Bemmeler, zonder nummer)

Afb. 10. Abraham Domis, de Kinkelenburg. 1840, grafiet op papier, 183×236 mm
(privécollectie, inv. DP 1187, via RKD 0000186747)

door het middeleeuwse karakter. Het grootste deel van de Kinkelenburg werd namelijk afgebroken en opnieuw opgebouwd. Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd het huis als noodhospitaal gebruikt en uiteindelijk in 1954 gerestaureerd en als raadhuis van de gemeente Bemmelen in gebruik genomen. De lijst van eigenaren van de Kinkelenburg loopt volgens het leenregister van Gelderland van 1424 tot 1789 en begint met Johan van Aem in 1424, mogelijk een zoon van de eerstgenoemde.⁸

Op welk moment Roest zijn eerste vrouw Justine voor het eerst ontmoette is niet bekend. Mogelijk vernam hij dat de Kinkelenburg te koop stond en leerde hij Justine kennen toen Roest met haar vader onderhandelde over de prijs. Het kan evengoed zijn dat hij haar al kende voordat de familie Domis het plan had opgevat om naar Leiden te verhuizen. Hoe het ook zij, Roests avontuur met de Kinkelenburg begint in 1852. Twee jaar eerder, op 12 juni 1850, had hij van zijn moeder toestemming gekregen om zelf te beschikken over al zijn inkomsten en uitgaven.⁹ In 1852 is hij nog minderjarig, maar de Hoge Raad der Nederlanden verleende op 30 juni 1852 een meerderjarigheidsverklaring.¹⁰ Deze werd goedgekeurd in het Koninklijk Besluit van 5 juli daaropvolgend. Op 16 juli 1853 vond bij notaris Stolk te Bemmelen de verkoop en overdracht plaats van het landgoed De Kinkelenburg bestaande uit een “Heerenhuis” met toebehoren. Tot dan toe had Roest, “zonder beroep of maatschappelijke betrekking”, in Zaltbommel gewoond. Hij betrok de Kinkelenburg en de familie Domis verhuisde naar de Hooigracht te Leiden, de stad waar Roest en Justine in 1854 trouwden. Na de huwelijksvoltrekking trok Justine bij hem in, in haar voormalig ouderlijk huis te Bemmelen. Op 20 april 1856 werd daar hun dochter Adelaide geboren. Roest was ‘kasteelheer’ van de Kinkelenburg van 1853 tot 1858. Na het overlijden van Abraham Domis op 19 februari 1858 werd nog in dat jaar de Kinkelenburg verkocht aan Jan Michiel Baud.

Leiden

In 1857 verhuisde de familie Roest naar Leiden, waar ze het adres Rapenburg 31 betrokken (afbeelding 11). Het was vast geen toeval dat zij juist hun oog op deze woning lieten vallen, want het monumentale pand is prachtig gelegen aan het statige Rapenburg en had vroeger beroemde bewoners gehad. Het werd in 1664 gebouwd voor François de le Boë, beter bekend onder zijn Latijnse naam Franciscus Sylvius (1614-1672), hoogleraar in de geneeskunde te Leiden. Het wapenschild in de hals van de gevel herinnert aan hem. Na het overlijden van Sylvius kocht zijn evenzo beroemde collega-arts Herman Boerhaave (1668-1738) het pand. In 1928 werd in het penant tussen de vensters van de begane grond het volgend inschrift aangebracht: HIC OBIIT | HERMANNVS | BOERHAAVE |

⁸ Braakenburg, 1884: 62.

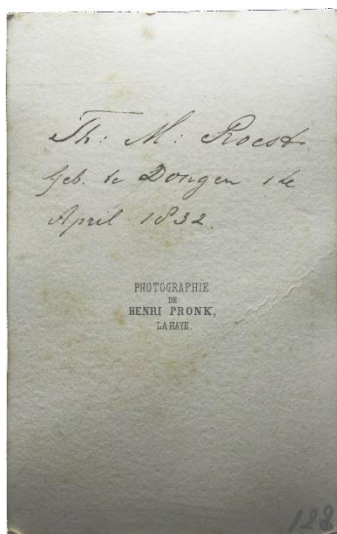
⁹ *Nederlandsche Staatscourant*, 15 juni 1850.

¹⁰ *Nederlandsche Staatscourant*, 15 juli 1852; Koninklijk Besluit, 5 juli 1852: nummer 47.

XXIII SEPTEMBRIS | ANNO MDCCXXXVIII | SIMPLEX VERI SIGILLVM
(Hier overleed Herman Boerhaave 23 september in het jaar 1738, eenvoud ken-
merkt het ware).

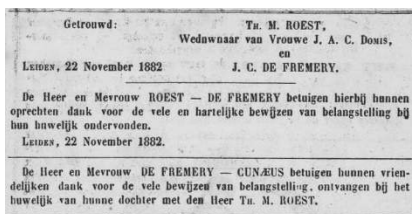
*Afb. 11. Rapenburg 31 te Leiden, 1942 (foto: Willem Johannes Kret,
collectie Erfgoed Leiden en Omstreken (ELO) GN001263)*

Afb. 12. Theodorus Roest, circa 1875 (collectie NNC 40D75.001)

Afb. 13. Handtekeningen op de huwelijksakte, 22 november 1882
(ELO, Archief 516, inventarisnummer 4877, akte 330)

Afb. 14. Advertenties op 24 november 1882
(Leidsch Dagblad, 24 november 1882: 3)

Afb. 15. Johanna de Fremery, circa 1880 (foto: A. Herbst, collectie ELO PV103464)

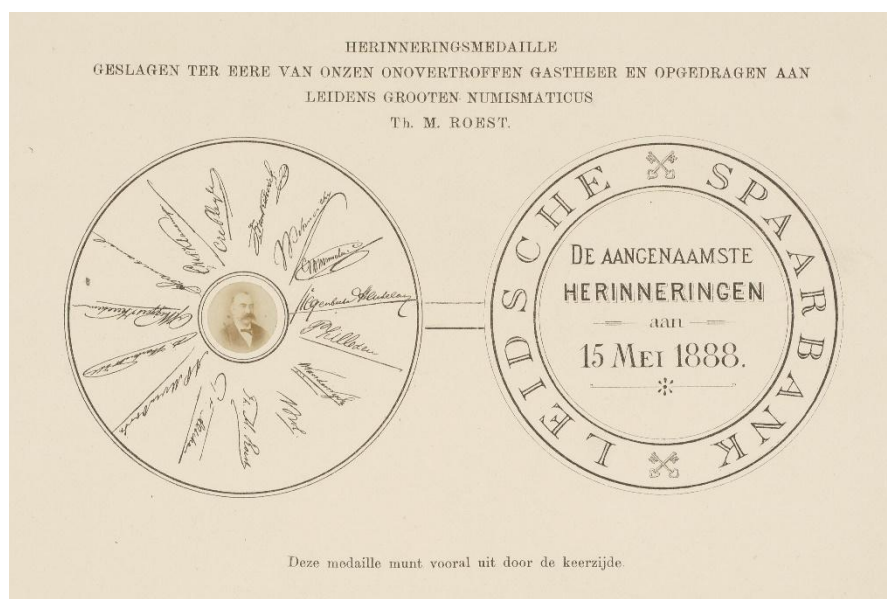
Afb. 16. Petrus de Fremery, circa 1870 (foto: Jean Hoffmeister, collectie ELO PV103420)

Afb. 17. Cornelia Cunaeus, circa 1880 (collectie ELO PV103437)

Afb. 18. De Leidsche Zoutkeet te Leiden, 1918 (foto: De Vries & Stevens, collectie ELO PV31251.12-1)

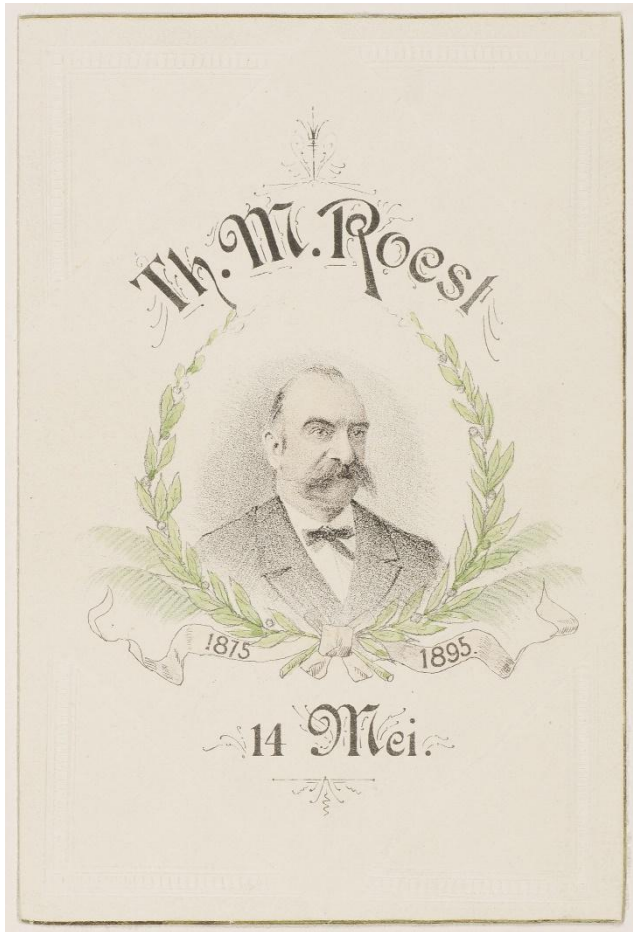
Afb. 19. Penning voor Theodorus Roest, ter herinnering aan een door de Leidsche Spaarbank aangeboden diner. 15 mei 1888, litho en foto, 160×245 mm (collectie ELO PV60343)

Afb. 20. Theodorus Roest, circa 1888 (collectie ELO PV103370)

Afb. 21. Anoniem, Roest wordt in het zonnetje gezet. 23 mei 1889, litho, 530×540 mm (collectie ELO PV60344)

Afb. 22. Anoniem, Menukaart met het portret van Roest, vanwege zijn 20-jarig jubileum. 14 mei 1895, litho, 150×100 mm (collectie ELO PV60340)

Aan het einde van 1858 wachtte de familie een groot verlies, toen Roests dochter Adelaide op 26 december overleed. Ze is begraven in de voor haar aangekochte grafkelder van de familie te Voorschoten.¹¹ Voor zover bekend hebben Roest en zijn vrouw nooit andere kinderen gekregen. Helaas zijn er nog geen foto's ontdekt van Roests dochter en eerste vrouw. Het is toch wel te verwachten dat er op zijn minst een foto van Justine heeft bestaan. In ieder geval is er een foto bekend van Roest, ten voeten uit, door een van de Nederlandse fotopioniers, Henri Pronk (1813-1893). De foto (afbeelding 12) bevindt zich in de bij

¹¹ Gehuurde, gemetselde grafkelder nummer 24, in de periode 1858-1861 werd het graf gekocht, nummer 29; Groot & De Vries, 2016: 14.

de Nationale Numismatische Collectie (NNC) bewaarde collectie van het Koninklijk Nederlands Genootschap voor Munt- en Penningkunde. De keerzijde van de foto vermeldt naast de naam, geboortedatum en -plaats van Roest ook “PHOTOGRAPHIE DE HENRI PRONK, LA HAYE”. Pronk had in de periode 1864-1867 een atelier in 's-Gravenhage. In het laatste jaar van Pronk in 's-Gravenhage was Roest 35, op de foto lijkt hij iets ouder te zijn. Dat kan kloppen, want Pronk verhuisde naar Zoeterwoude, waar hij tot in 1884 woonde. Roest woonde in de buurt, in Leiden. Mogelijk is deze foto rond 1875 in Zoeterwoude of Leiden genomen, nog geplakt op een kartonnetje met het oude adres op de keerzijde. Roest was toen 43 jaar, een leeftijd die beter lijkt aan te sluiten bij de foto.

Op 3 mei 1879, overleed Roests echtgenote te Leiden. Zijn tweede huwelijk vond zo'n 3,5 jaar later plaats op 22 november 1882, wederom in Leiden, met de eveneens welgestelde Johanna de Fremery, dochter van Petrus de Fremery en Cornelia Cunaeus (afbeeldingen 13-17). Ook deze huwelijksakte heeft de stadhuisbrand slechts ternauwernood doorstaan. Getuigen bij de voltrekking waren Alard Everts (echtgenoot van zijn overleden zus Johanna Roest), Frederik Boogaard (echtgenoot van Petronella, een zus van zijn eerste vrouw), de vader van de bruid en Jan van Stralen (echtgenoot van Johanna de Fremery's zus Adèle). De nieuwe schoonvader van Roest was gedurende vijftientig jaar wethouder in Leiden en eigenaar van de Leidsche Zoutkeet (afbeelding 18). In de Zoutkeet werd zout geproduceerd. Het was een van de oudste fabrieken in Leiden; het complex werd in 1988 afgebroken. Daarnaast was hij van 1871 tot 1889 lid van de Provinciale Staten van Zuid-Holland, kapitein van de schutterij en regent van het Waalse Wees- en Oudeliedenhuis. Na het overlijden van Petrus verklaarden Roest en Jan van Stralen, lid van het Hoogheemraadschap van Delfland, op 20 oktober 1894 bij notaris Joannes Coebergh te Leiden, “krachtens onderhandsche akte van volmacht” van hun lastgeefsters (de vier levende dochters van Petrus), gezamenlijk eigenaar van de vijftig aandelen van de naamloze vennootschap De Leidsche Zoutkeet te Leiden te zijn.¹² Ook in Leiden had de familie Roest personeel in dienst. Dit blijkt uit een advertentie uit 1894: “Mevrouw ROEST-DE FREMERY vraagt met November eene Keukenmeid. Zich te vervoegen Rapenburg 31, 's ochtends vóór twaalf uren of 's avonds na acht uren”.¹³

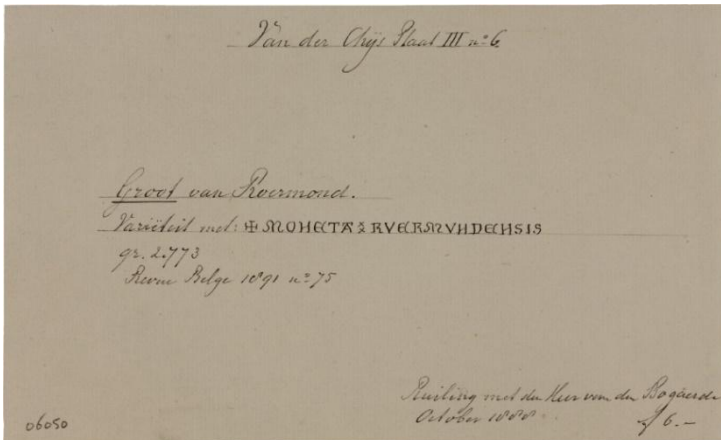
In Leiden was Roest jarenlang actief in de Leidsche Maatschappij van Weldadigheid (opgericht in 1817). Hij was er lid sinds 1 oktober 1874, secretaris van 20 november 1874 tot 30 september 1891 en vicevoorzitter van 16 september 1895 tot aan zijn dood.¹⁴ In het boekjaar 1898/1899 doneerden hij en de toonaangevende historicus Robert Fruin (1823-1899) volgens een krantenbericht

¹² *Nederlandsche Staatscourant*, 30 november 1894: nummer 298.

¹³ *Leidsch Dagblad*, 8 oktober 1894: 14, advertentienummer 6512 6.

¹⁴ Westerbaan, 1917: 131.

ieder f 5.000 aan deze maatschappij. Roest was sinds 1877 lid van de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde (waar de verderop in deze tekst genoemde Adriaan Enschedé al sinds 1857 bij aangesloten was).¹⁵ Daarnaast was Roest ook politiek betrokken. In de *Leidsche Courant* van 10 april 1894 komt zijn naam voor in een paginagrote steunlijst voor Hendrik Johannes Bool, een van de kandidaten van de Liberale Unie tijdens de verkiezing voor een lid van de Tweede Kamer in het kiesdistrict Leiden.¹⁶ Bool werd herkozen, werd koloniaal woordvoerder en was actief voor onderwijs en waterstaat. Op de lijst staan meer bekende namen, zoals – wederom – Robert Fruin. Verder was Roest betrokken bij de Leidsche Spaarbank. Blijkens een papieren penning speelde hij op 15 mei 1888 de “onovertroffen gastheer” tijdens een bijzondere gelegenheid, aangeboden door die bank (afbeelding 19). Roests portret is omgeven door facsimile’s van handtekeningen van zijn gasten en hemzelf. Op de keerzijde is tekst aangebracht: DE AANGENAAMSTE | HERINNERINGEN | aan | 15 MEI 1888 | * | (twee gekruiste sleutels) LEIDSCH (twee gekruiste sleutels) SPAARBANK. Het centrale portret bestaat uit een op een litho geplakte kleine foto, waarop hij een snor draagt (afbeelding 20). Dezelfde foto zou op 23 mei 1889 (met handtekeningen op een lint en het ingekleurde wapenschild van Roest aan de bovenzijde) worden gebruikt (afbeelding 21). Waarschijnlijk eveneens voor de Leidsche Spaarbank omdat de handtekeningen deels overeenkomen. Op 14 mei 1895 wordt het portret gebruikt op een menukaart vanwege zijn 20-jarig jubileum bij de Leidsche Spaarbank (afbeelding 22) en – uiteindelijk – ook nog in 1898 voor een verderop in dit artikel beschreven herinneringspenning. Wat hij precies voor deze spaarbank deed is vooralsnog onduidelijk, vermoedelijk vervulde hij een bestuursfunctie.

Afb. 23. Een van de vele kaartjes uit Roests kaartenbak (collectie Teylers Museum)

¹⁵ N.N., 1895: 109 en 117.

¹⁶ *Leidsche Courant*, 10 april 1894: 8.

Afb. 24. Rekenpenning, verovering van Zutphen en andere steden door prins Maurits. 1591, koper; 30 mm. Door Abraham Domis aan zijn schoonzoon gegeven (TMNK 16370)

Afb. 25. Batenburg, Herman Diederik van Bronckhorst, hongaarse dukaat, 1573-1602, goud, 23 mm. Door Antoinetta Nobel aan haar schoonzoon gegeven (TMNK 07464)

Afb. 26. Gelre (Arnhem), Eduard, plak, 1368-1371, zilver, 31 mm. In 1856 voor f1,75 gekocht, Roests vroegst bekende aankoop bij een veilinghuis (TMNK 06078)

1/2	32.25	1/2
1/3	1.50	1/3
1/4	1.50	1/4
1/5	1.50	1/5
1/6		1/6
1/7		1/7
	119.15	

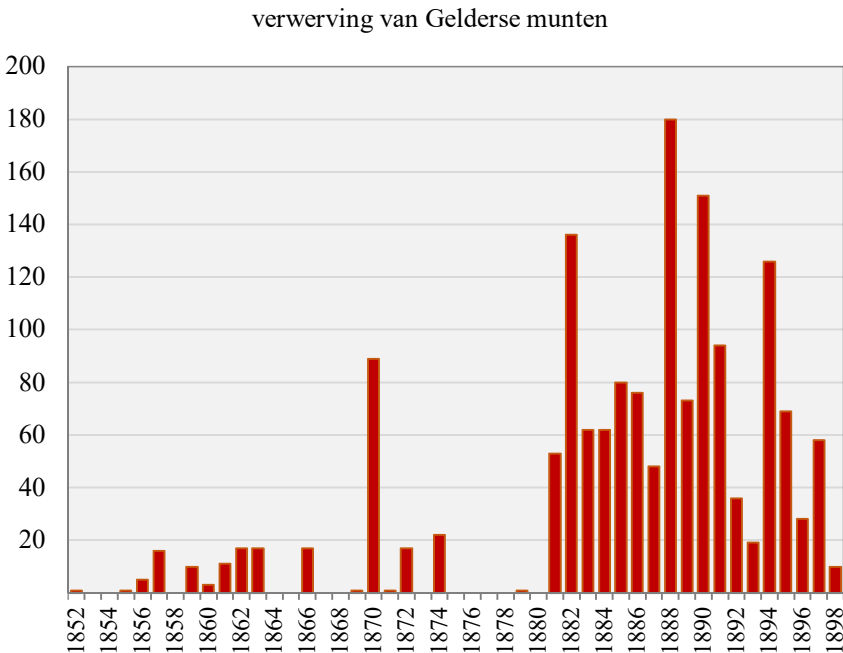
Afb. 27. Vermelding van "Roos" als koper van kavel (21)75 tijdens een muntenveiling in 1856 (detail, Nationale Numismatische Collectie)

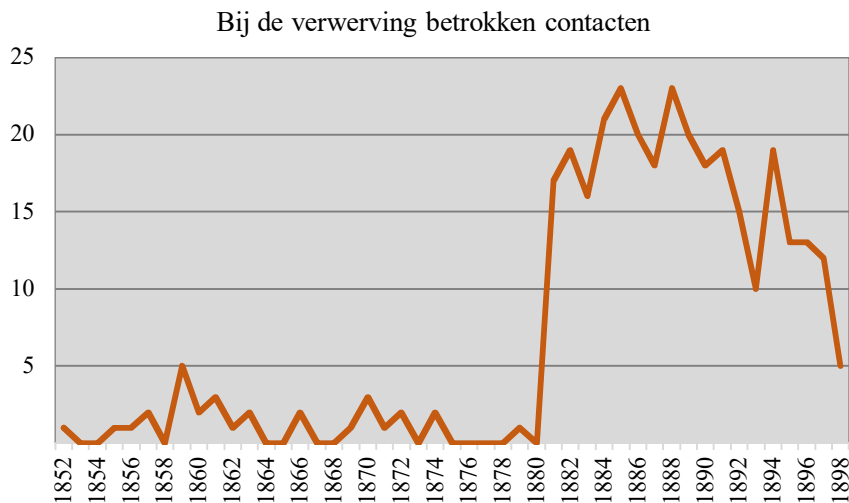
Afb. 28. Gelre (Nijmegen), Arnold van Egmond, groot (leeuw), 1441-1472, zilver, 26 mm. In 1855 voor f 0,40 te Nijmegen gekocht (TMNK 06241)

Afb. 29. Gelderland, halve bourgondische kruisrijksdaalder, 1592, zilver, 34 mm. In 1852 geruild met het Koninklijk Kabinet (TMNK 06853)

Afb. 30. Verwerving per jaar van 1.590 Gelderse munten door Roest

Afb. 31. Aantal betrokken personen en firma's die Roest Gelderse munten aanleverden

Afb. 32. Erepennig aan Marie de Man wegens 25 jaar inzet voor de redactie van het jaarboek. De voorzijde toont de datum waarop besloten werd om ook in Nederland een genootschap op te gaan richten. 1919, brons, 29 mm (TMNK 03838)

Afb. 33. Roest wordt erelid van het Koninklijk Belgisch Genootschap voor Numismatiek. 1891, brons, 56 mm (TMNK 03558)

Verzamelaar

Het is waarschijnlijk aan zijn Zaltbommelse en Bemmelse periode te danken dat Roest Gelderse munten begon te verzamelen. Tot nu toe werd aangenomen dat hij in 1862 actief werd in de numismatiek.¹⁷ Dankzij het kaartsysteem waarmee hij zijn eigen collectie beschreef, wordt echter duidelijk dat hij al in of vóór 1858 minimaal vijf Gelderse rekenpenningen van zijn schoonvader Abraham Domis als geschenk ontving (afbeeldingen 23 en 24).¹⁸ Zouden deze penningen soms zijn aangetroffen in de Kinkelenburg? Twee gouden munten zijn afkomstig van zijn schoonmoeder Antoinetta (afbeelding 25).¹⁹ De oudste vermelding die tot nu toe is teruggevonden in geannoteerde veilingcatalogi, dateert uit 15 november 1856, toen Roest op 24-jarige leeftijd tijdens een veiling door de firma Bom te Amsterdam, Gelderse munten kocht (afbeelding 26) uit de collectie van Simon Hendrik van der Noordaa (1793-1851).²⁰ De eerste jaren werd zijn naam bij Bom geschreven als “Roos” (afbeelding 27). Deze charmante verschrijving duidt de Brabantse tongval van Roest. Eventueel kan hij zich ook bewust “Roost” hebben genoemd: een chique verlenging met een lange “o”, dat past bij zijn stand. Volgens zijn kaartsysteem kocht hij in 1855 voor f 0,40 een munt aan te Nijmegen (afbeelding 28) en ruilde hij in 1852 een munt met het Koninklijk Kabinet (afbeelding 29). Op zijn twintigste was hij dus al ijverig aan het verzamelen, een hobby die hem zijn hele verdere leven bezig zou houden.

Als rentenier kon Roest het zich veroorloven veel tijd en geld te steken in het uitbreiden en onderzoeken van zijn excellente collectie Gelderse munten. Hierover schreef hij belangrijke artikelen in de nog steeds bestaande *Revue belge de Numismatique*. Hij leerde vele numismaten kennen, waaronder ongetwijfeld Jan Ernst Henric Hooft van Iddekinge (1842-1875), die in de periode 1871-1875 directeur van het Leidsch Academisch Penningkabinet (APK) was. Roest volgde hem in die functie van 1876 tot in 1881 op.²¹ In dat laatste jaar is die collectie – met uitzondering van de geschonken en gelegateerde exemplaren, die pas in 2000 volgden – vergezeld van het nodige gemor overgebracht naar het Koninklijk Kabinet van Munten, Penningen en Gesneden Steenen te 's-Gravenhage. Dit laatste kabinet stond later bekend als Rijksmuseum Het Koninklijk Penningkabinet (KPK) dat in 1986 naar Leiden zou verhuizen, opging in het Geldmuseum en tegenwoordig onderdeel uitmaakt van de Nationale Numismatische Collectie (NNC) bij De Nederlandsche Bank. In het *Leidsch Dagblad* staat over het ontmantelen van het APK op de voorpagina: “het Koninklijk Kabinet wordt

¹⁷ Van Gelder, 1985: 4-6; Beliën, 2003: 12-14, specifiek 12.

¹⁸ TMH, *inventarisnummers* TMNK 04279, TMNK 04536, TMNK 04550, TMNK 16370 & TMNK 16412.

¹⁹ TMH, *inventarisnummers* TMNK 06789 & TMNK 07464.

²⁰ Bom, 1856: kavel 2175 en verder.

²¹ Beliën, 2003: 13.

verrijkt met voorwerpen, die betaald zijn met het geld, dat aan de hogeschool voor dat doel was toegelegd.” De wens wordt uitgesproken dat “andere musea en kabinetten [...] niet op dergelijke wijze worden ontdaan van een deel hunner schatten!”²² Roest zat niet bij de pakken neer en bleef de numismatiek trouw. Sterker nog, het was juist in dat jaar dat hij zijn privéverzameling Gelderse munten serieus begon uit te breiden, zoals afbeelding 30 bij dit artikel toont. De gegevens voor de grafiek komen van Roests eigen kaartenbak, waarin hij zijn collectie heeft geregistreerd. Ze zijn aangevuld met in de afgelopen jaren gevonden verwijzingen uit geannoteerde veilingcatalogi. Op dit moment is het moment van verwerving bij ongeveer tweederde van Roests Gelderse munten in Teylers Museum achterhaald. De speurtocht naar herkomstgegevens zal nog vele jaren in beslag nemen. Wat de grafiek niet toont maar de veilingcatalogi wel, is dat Roest naast Gelderse munten ook vol overgave Nederlandse penningen heeft verzameld. Dat hij een penningverzamelaar is geweest, was tot nu toe onbekend. Zijn grote verzameling penningen bestond vergeleken met Teylers collectie hoofdzakelijk uit doubletten en zal daarom zijn verkocht. Hij verzamelde niet alleen, maar onderhield ook contact met medeverzamelaars en onderzoekers. Een tweede grafiek (afbeelding 31) toont het aantal verschillende bronnen (binnen- en buitenlandse veilinghuizen, handelaars, verzamelaars en andere personen) van wie hij munten kocht of kreeg.

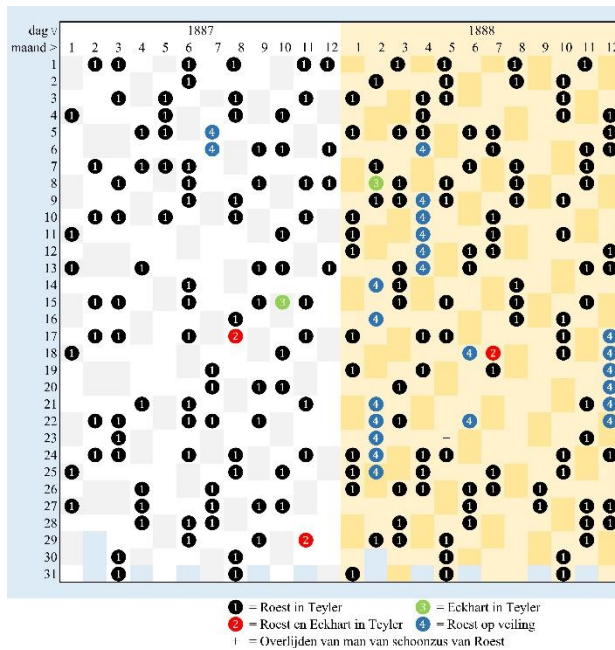
Hij was sinds 7 juli 1872 lid van het Koninklijk Belgisch Genootschap voor Numismatiek en op dat moment schreef hij al twee jaar geregeld in het jaarboek ervan. Over zijn contacten met collega-numismaten is weinig bekend, er zijn – naast de verwijzingen in zijn kaartsysteem – slechts een paar onderlinge brieven met numismatische vragen en antwoorden bewaard gebleven. Wel is zijn naam geregeld terloops te vinden in publicaties door andere numismaten, waaruit zijn brede betrokkenheid blijkt. Op 5 juli 1891 werd te Brussel het 50-jarig bestaan van het Belgisch genootschap gevierd met een congres; het eerste Internationale Numismatische Congres. Het was een belangrijke dag voor de Nederlandse numismatiek, want toen besloot Roest samen met een groep Nederlandse enthousiastelingen om het Nederlands Genootschap voor Munt- en Penningkunde op te richten (afbeelding 32). Bovendien werd hij dezelfde dag benoemd tot erelid van het Belgisch genootschap (afbeelding 33). De Nederlandse oprichtingsvergadering volgde bijna een jaar later, op zondag 12 juni 1892 in Het Muntgebouw te Amsterdam. Roest zelf werd de eerste voorzitter. Ondertussen werkte hij aan een catalogus over de numismatische collectie van de Nederlandse vrijmetselarij, een publicatie die een paar maanden na de oprichtingsvergadering verscheen.²³ Wegens zijn grote verdiensten op het gebied van de numismatiek werd hij op 16 juni 1896 benoemd tot erelid van het Nederlands Genootschap voor Munt- en Penningkunde.

²² N.N., 1881: 1.

²³ Roest, 1893.

Afb. 34. Wybrand Hendriks, *De penningkunde*. Schilderij uit 1791 op een foto uit circa 1960. Mogelijk was dit de werkkamer van Roest, waar hij het kaartsysteem opzette. Op het bureau aan de rechterzijde staat een kopie van zijn collectiecatalogus uit 1892 (foto: Teylers Museum AN000018)

Afb. 35. Dagen dat Roest voor Teylers Museum in de weer was

Conservator

Na het wegvallen van zijn taak bij het Academisch Penningkabinet kwam al snel de numismatische collectie van Teylers Stichting in beeld. Die collectie heeft een interessante geschiedenis. Na het overlijden van Pieter Teyler van der Hulst (1702-1778) verdween diens numismatische collectie gedurende bijna 100 jaar achter slot en grendel. Potentiële bezoekers werden afgehouden.²⁴ Zo schreven Jeronimo de Vries en Johannes Cornelis de Jonge – de auteurs van een boek over penningen – na een vergeefse poging in of vlak vóór 1837 met nauwelijks verholen agitatie: “Men heeft ons de vraag gedaan, waarom wij geene melding hadden gemaakt van de belangrijke Penning verzameling van wijlen den Heer Pieter Teyler van der Hulst te Haarlem. Wij hadden dezelve nooit gezien en hebben dusverre dat geluk nog niet genoten. Volgens ingewonnen bericht hebben Directeuren wel eene verzameling van Medailles gevonden, maar is er omtrent derzelve bewaring en bezigtiging door den Overledene eene bijzondere beschikking gemaakt, die ten gevolge heeft gehad, dat die Medailles tot op dit oogenblik getrouw zijn bewaard en ook in het vervolg bewaard zullen worden, maar tevens, dat Directeuren besloten hebben die verzameling te laten, gelijk zij is, zonder dezelve op eenigerhande wijze aan te vullen of te vermeerderen. Wij veroorloven ons liefst geene aanmerking op deze bijzondere mededeeling.”²⁵ Roest zou later – in zijn voorwoord bij de eerste collectie-inventaris – eveneens ingaan op de vroeger zo ontoegankelijke collectie.²⁶ Hij schreef in het Frans dat “maar slechts zeer weinige waren uitverkoren dit heiligdom te bezoeken, waarvan de ingang als een jaloerse vrek werd bewaakt door de vele Directeuren. Er bestond een onverklaarbaar contrast met de inspanningen van dezelfde Stichting voor het leveren van uitstekende diensten aan de wetenschap, waarbij verscheidene werken over numismatiek zijn uitgegeven, terwijl dit verbod rigoureuus werd gehandhaafd.”

Pas onder invloed van de Haarlemse stadsarchivaris en verzamelaar Adriaan Justus Enschedé (1829-1896) kwam hier verandering in. Enschedé kreeg de directeuren zo ver om Roest de collectie te laten beschrijven. Beide heren kenden elkaar al langer, via de Leidsche Maatschappij van Weldadigheid en het Koninklijk Belgisch Genootschap voor Numismatiek, waarvan Enschedé op 2 augustus 1880 – mogelijk onder invloed van Roest – lid werd. Zo kwam Roest eind 1886 in Teylers Museum terecht. Op 6 augustus voerden de heren Loosjes en Herding – twee van Teylers directeuren – in Leiden een verkennend gesprek met hem.²⁷ Na een “voorgenomen uitstapje” (wij zouden zeggen vakantie maar dat past minder goed in een negentiende-eeuwse context, hij was bovendien

²⁴ N.N. (Van der Meer), 1996: 90-95.

²⁵ De Vries & De Jonge, 1837: 220; Beliën, 2006: 93-114, 178-180 en 231-280, specifiek 100.

²⁶ Roest, 1892: 3-6.

²⁷ ATS 11, 7 augustus 1886.

rentenier) werd in oktober een werkafspraken gemaakt.²⁸ Roest aanvaardde de opdracht om de numismatische collectie van het museum te ordenen, te catalogiseren en tentoon te stellen. Hij zou conservator van de collectie worden nadat hij die werkzaamheden naar tevredenheid zou hebben afgerond. Hij begon zijn werkzaamheden in het woonhuis van Pieter Teyler, waar in die dagen nog de penningkastjes stonden.²⁹ Waarschijnlijk was dat in de voorkamer, direct links van de ingang, omdat in die ruimte sinds 20 juni 1791 een door Wybrand Hendriks (1744-1831) gemaakt schilderij over de penningkunst – “een ovaal stuk in de sijkamer in ’t Graauw” – boven de deur hangt (afbeelding 34).³⁰ Het schilderij toont een vrouw, staande op een sokkel, met een penning in haar hand. Roest begon op 2 november 1886 en ging voortvarend aan de slag. Hij beschreef de hele collectie in een kaartstelsel en begon de penningen in kartonnen bakjes voorzien van een beschrijving te leggen. Afgesproken was, dat hij voor de werkzaamheden f 1000, reiskosten en een “tweede ontbijt” (lunch) zou ontvangen. Het bedrag zou na afronding worden uitbetaald.³¹ Iets meer dan twee jaar later – op 8 maart 1889 – meldde Roest aan de directie dat hij daarmee klaar was.³² Vervolgens werd hij met ingang van 8 april 1889 aangesteld als de eerste conservator van het Numismatisch Kabinet.³³ Hij zou deze functie tot aan zijn dood bekleden. Voor zijn werk ontving hij een jaarwedde van f 250 en reis- en verblijfkosten. Waarschijnlijk pendelde hij per trein tussen zijn woonplaats Leiden en Haarlem.

Na het overlijden van Enschedé in 1896 nam Roest tevens diens functie als lid van Teylers Tweede Genootschap over en begon hij direct met het beschrijven van de door Enschedé aan het museum gelegateerde collectie.³⁴ Hoe nadrukkelijk de numismatiek zijn leven bepaalde blijkt enigszins uit het bij deze tekst afgebeelde rooster (afbeelding 35) uit de periode 1887 tot begin 1889, dat aangeeft op welke dagen hij in Teylers Museum actief was. Tevens zijn de veilingen aangegeven die hij voor het museum bezocht.

²⁸ ATS 11, 7 augustus 1886: 78-79; 20 augustus 1886: 79; 15 oktober 1886: 83-84 en 12 november 1886: 85.

²⁹ ATS 11, 7 augustus 1886.

³⁰ Ter Molen, 1978: 145 en 217 nummer 117; ATS 623, 16 december 1791: rekening 034-01.

³¹ ATS 11, 15 oktober 1886: 83-84 artikel 5; 29 maart 1889: 161-162 artikel 8.

³² ATS 11, 15 maart 1889: 159 artikel 5; ATS 228, circa 1888.

³³ ATS 11, 29 maart 1889: 161-162.

³⁴ ATS 233, circa 1897.

Afb. 36. De nieuwe hoofdingang van Teylers Museum, rond 1890
(foto: Teylers Museum, zonder nummer)

Afb. 37. Het Numismatisch Kabinet in Teylers Museum, kort na de voltooiing in 1888 (foto: Teylers Museum AN00156)

Afb. 38. Gaspare Morone, aankomst van Christina van Zweden te Rome. 1656, zilver; 35 mm. In bakje met handschrift van Roest (TMNK 08809)

Bevlogen

Uit zijn werkinstructie blijkt dat hij zich richtte op de completering van de verzameling Nederlandse penningen en dat daarbij de buitenlandse penningen konden dienen als ruilmiddel.³⁵ Hij deed echter veel meer, wat prima paste bij de grote veranderingen die het museum juist in die tijd doormaakte. Tijdens de eerste decennia van het bestaan van Teylers Museum bevond de ingang zich aan de Damstraat, in het woonhuis van Pieter Teyler van der Hulst. Nadat in 1886 de uitbreiding van Teylers Museum richting het Spaarne voltooid was (afbeelding 36), kwam de in 1826 gebouwde “gaanderij voor versteeningen” (fossielenzaal) leeg te staan. Die ruimte werd gereserveerd voor het tonen van de numismatische collectie. De Rotterdamse firma C.H. Eckhart kreeg de opdracht om de zaal te voorzien van kasten, naar ontwerp van Roest (afbeelding 37).³⁶ Aan de hand van in het museumarchief bewaarde rekeningen kan de gang van zaken gereconstrueerd worden.³⁷ In totaal kostte de herinrichting f3.223,92 voor meubilair, vloerbedekking en wandbespanning.

Eerst werd op 17 augustus 1887 – een dag waarop ook Roest in het museum aanwezig was – de wandbekleding aangebracht, bestaande uit *Chevette laine nuance spéciale* [gekleurde geitenwol], verstevigd met wollen kabels. De bekleding had waarschijnlijk een donkere tint.³⁸ Op de vloer werd linoleum aangebracht op een laag van “onderlinnen”. Ondertussen werd in Rotterdam gewerkt aan de vitrines, die werden uitgevoerd in “Italiaans notenhout in de was” en een binnenwerk van Amerikaans populierenhout. Twee maanden later, op 15 oktober, was het grote moment aangebroken dat de vitrines konden worden geplaatst. Vervolgens werden de vitrines en laden aan de binnenzijden “getamponneerd in Blanc neige” (sneeuwwit geverfd). Op 29 november volgde de afwerking en werden de Italiaans notenhouten houders voor de naambordjes op de laden aangebracht. Daarmee was het werk nog niet geheel af, al begon Roest ondertussen al lade voor lade de collectie van de houten penningkastjes over te brengen naar het Numismatisch Kabinet.³⁹ Op 20 januari 1888 wisselde hij de vitrinesleutel om met een andere, omdat de oude bij sommige vitrines bleek te haperen. Een paar dagen later, op 8 februari 1888, werden de vier staande wandvitrines inclusief bekroningen geplaatst. De binnenzijde van die vitrines werd bekleed met geitenwol. Op 18 juli werden de sluitversieringen van de staande vitrines aangebracht en werden de vitrines afgewerkt. Tevens werd de binnenzijde van de staande vitrines opnieuw bekleed. De geitenwol voldeed niet, waarschijnlijk omdat wol van nature zwavel bevat waardoor zil-

³⁵ Von Ronnen, 1978: 17; Beliën, 2006: 110, uit: ATS 111 artikelen 4 en 6.

³⁶ Van Gelder, 1986-1: 259; N.N., 1996: 91.

³⁷ ATS 719, juli 1887 t/m maart 1888; ATS 720, april 1888 t/m maart 1889; Aankoopnota Bom.

³⁸ Ten Cate & Van der Wiele, 2008: 37-41.

³⁹ ATS 11, 20 januari 1888.

veren penningen al snel zwart uitslaan. Wat dat betreft was ook de keuze voor de wandbespanning gewaagd. De vitrines werden nu met zijde bekleed. Daarna was de zaal klaar voor gebruik. Als onderdeel van dit proces heeft Roest tussen 1887 en 1889 bij Coronel in 's-Gravenhage in totaal 3.870 kartonnen bakjes aangeschaft. In ieder bakje kon een munt of penning worden gelegd en er was ruimte voor handgeschreven dateringen en beschrijvingen (afbeelding 38).⁴⁰ Tientallen jaren later zou een groot deel van deze teksten door conservator Adolf Octave van Kerkwijk (1873-1957) worden herschreven omdat de opschriften begonnen te vervagen, maar de opzet door Roest zou in gebruik blijven tot aan de herinrichting in 1986.⁴¹

Ook na het inrichten zat Roest niet stil, want het door hem opgebouwde kaart-systeem vormde de opmaat voor de eerste gedrukte collectie-inventaris, die in 1892 verscheen. In het voorwoord van het jaarverslag schreef Roest op 15 april 1891 hierover: “De copy voor de catalogus is geheel gereed, zoodat ik mij vlei dat die dit jaar geheel afgedrukt zal kunnen worden, te meer daar de graveur thans beter doorwerkt zoodat de platen ook beter vorderen”.⁴²

Afb. 39. Kurhaus Baden-Baden aan de Kaiserallee, rond 1900

⁴⁰ Van Gelder, 1986-2: 1.

⁴¹ Van Gelder, 1986-2: 1-2.

⁴² ATS 222, 1889-1920, 1917-1942: Jaarverslag Numismatisch Kabinet 1890-1891 dd 15 april 1891.

N^o

29

ADELAIDE CORNELIE SUSANNE
LEONORE ROEST
GEB . 20 APRIL 1856
OVERL . 26 DEC . 1858

ALEIDA CORNELIA SUSANNA
PENNING
GEB . 20 FEB . 1796
OVERL . 3 SEPT . 1861

JUSTINE ANGELIQUE CONSTANTIA
DOMIS
ECHTGENOOTE VAN TH . M . ROEST
GEB . 26 MEI 1833
OVERL . 3 MEI 1879

VROUWE
JOHANNA CATHARINA DE FREMERIJ
ECHTGENOOTE VAN TH . M . ROEST
GEB . 7 MAART 1837
OVERL . 4 JAN . 1898

THEODORUS MARINUS ROEST
GEB . 14 APRIL 1832
OVERL . 2 SEPTEMBER 1898
LAATST WEDUWNAAR VAN
VROUWE J . C . DE FREMERIJ
VROEGER VAN
VROUWE J . A . C . DOMIS

*Afb. 40. Transcriptie van de steen op de grafkelder
van de familie Roest in Voorschoten*

Afb. 41. Johan Philip Matthias Menger, Overlijden van Theodorus Roest. 1898, zilver, 50 mm (TMNK 03643)

Baden-Baden

Op 12 april 1898 schrijft Roest het jaarverslag over de periode 8 april 1897 tot 7 april 1898.⁴³ Opvallend is zijn iets onvastere hand ten opzichte van het voorgaande jaarverslag. Mogelijk lag hier een ziekte aan ten grondslag. Bovendien was zijn echtgenote Johanna op vier januari van dat jaar overleden. Hij lijkt de laatste maanden wat somber gestemd geweest te zijn omdat hij aan een numismatische collega schrijft dat hij “zoo velen om zich weg ziet gaan”.⁴⁴ In het jaarverslag schrijft hij dat hij maar weinig heeft kunnen verwerven omdat er geen grote veilingen waren en de prijzen naar zijn zeggen “enorm hoog” waren. Hij was nog aanwezig op de zeventiende bestuursvergadering van het Genootschap voor Munt- en Penningkunde op 10 juli 1898 te Leiden.⁴⁵ Kort daarna reisde hij naar het Duitse kuuroord Baden-Baden, waar hij op 2 september 1898 in de voormiddag op 66-jarige leeftijd overleed, volgens de executeur-testamentair aan een hartkwaal (afbeelding 39).⁴⁶ In Baden werd zijn overlijden aangegeven door de hoteldirecteur, de heer Dimmeler. Roest had voor dit verblijf zelfs het inhuldigingsfeest van koningin Wilhelmina laten schieten. Had hij de reis ondernomen vanwege zijn gezondheid of had hij deze al langer geleden vastgelegd? Zoals de tabel met werkdagen (afbeelding 35) toont, had Roest zich ook in 1888 enige weken vrij geroosterd en hierboven is beschreven dat hij in de zomer van 1886 eveneens enige tijd op pad was. Het zou zomaar kunnen dat Baden-Baden op die momenten de vaste stek van de familie was.

⁴³ ATS 222, 1889-1920, 1917-1942: Jaarverslag Numismatisch Kabinet 1897-1898 dd 12 april 1898.

⁴⁴ De Man & Stephanik, 1898: 297.

⁴⁵ Stephanik, 1899: 279.

⁴⁶ De Man & Stephanik, 1898: 296-297; ELO, *Inventarisnummer* 5019, Archief 916, inventaris VI, Registers van Overlijden, 1898.

's Zomers wordt sinds 1858 te Baden-Baden bovendien de jaarlijkse “Grote Prijs van Baden”, een paardrijwedstrijd, gehouden. In 1898 won het paard Slusohr. Het is onbekend of Roest zich met paardenraces als deze heeft beziggehouden.

Zijn lichaam werd teruggebracht naar Nederland, waar Roest op 8 september 1898 te Voorschoten werd bijgezet in de grafkelder (afbeelding 40).⁴⁷ Hij rust er sindsdien bij zijn dochter Adelaide, zijn eerste echtgenote Justine en zijn tweede echtgenote Johanna. Ook zijn moeder, Alijda Penning, ligt er begraven. Alijda's tweede man was vlak na haar in Deventer overleden. Roest mocht het helaas net niet meer beleven dat het Hare Majesteit Koningin Wilhelmina in 1899 behaagde om het Nederlands Genootschap voor Munt- en Penningkunde het predicaat ‘Koninklijk’ te verlenen. Ongetwijfeld heeft hij ook hierbij in de voorbereidingen een belangrijke bijdrage geleverd. Door Teylers Stichting werd “den ijverigen conservator van Teyler's Penningen Kabinet” herdacht met de woorden “dat de heer Roest ontzaggelijk veel heeft bijgedragen tot verhoging van den luister der verzameling”.⁴⁸ Na Roests overlijden maakte Johan Menger bij 's Rijks Munt te Utrecht op verzoek van het genootschapsbestuur een portretpenning van hem (afbeelding 41).⁴⁹ Opmerkelijk is dat Menger bij de vervaardiging van de penning een uitschieter heeft gemaakt door als geboortejaar 1837 te vermelden terwijl het geboortejaar van Roest 1832 is. Waarschijnlijk heeft iemand het geboortejaar fout gelezen in de akte, de 2 lijkt daar op een 7. De penning was in 1900 gereed. Ter herinnering aan deze bijzondere man werd voor Teylers collectie een van de veertien zilveren exemplaren aangekocht.

Nalatenschap

Roest had op 12 januari 1898 – acht dagen na het overlijden van zijn tweede vrouw – een nieuw testament opgemaakt. Hij legateerde zijn “geheele collectie penningen en [met name Gelderse] munten met daarbij behorende kasten, de in doozen geborgen catalogus op losse blaadjes, en mijn hand exemplaren van door mij geschreven brochures betreffende de numismatiek van Gelderland” aan Teylers Museum.⁵⁰ Dit had hij al een half jaar eerder aan de directeurs van Teylers Stichting voorgesteld, die er welwillend tegenover stonden.⁵¹ Hij koos voor het particuliere Teyler en niet voor – bijvoorbeeld – het Koninklijk Kabinet in 's-Gravenhage. Dat kan zijn omdat hij wilde voorkomen dat zijn collectie hetzelfde lot als de APK-collectie zou ondergaan. In zijn testament is verder vastgelegd dat hij f 5.000 aan de Leidsche Maatschappij van Weldadig-

⁴⁷ Grafkelder nummer 29; Groot, 2016: 14-44, specifiek 44.

⁴⁸ ATS 12, 16 september 1898.

⁴⁹ Stephanik, 1899: 280.

⁵⁰ ATS 226, 12 januari 1898; ELO archief 0507A, bestand 386, Notaris J.F. Meiners 1898-I, stuk 7.

⁵¹ ATS 12, 25 juni 1897.

heid naliet (het hierboven genoemde, in de krant vermelde bedrag). Zijn schoonzusters Adèle en Henriette de Fremery kregen, samen met Marianne en Petrus du Puy (twee kinderen van zijn overleden schoonzus Ursula) alle meubels uit het familiebezit van de familie De Fremery, zoals was geregistreerd op een lijst. Roest benoemde vier erfgenamen, elk voor een evenredig deel: Frans Willem Everts, burgemeester van Watergraafsmeer, Alida Domis-Provó Kluit en zijn schoonzusters Elisabeth en Petronella Domis. Frederik Boogaard was executeur-testamentair. Uit dit testament blijkt tussen de regels door zowel waar zijn hart lag als waar de familieverplichtingen lagen. De familie De Fremery kreeg de ‘eigen’ meubeltjes terug en de banden met de familie Roest-Van Limburg lijken in het geheel niet te hebben bestaan, mogelijk door het vroege overlijden van Roests vader. Zijn passie – de collectie – verhuisde naar Teylers Museum. Ook zijn overtuiging – het ondersteunen van minderbedeelden – werd bedacht. Het tweede huwelijk lijkt hierdoor eerder op een verstandshuwelijk, terwijl er bij de eerste waarschijnlijk liefde in het spel was; échte banden bestonden er met de zoon van zijn zus Johanna en met de familie Domis, dáár ging zijn vermogen heen en daar ging blijkbaar zijn hart naar uit. Dit zou ook de merkwaardige formulering van de laatste zin kunnen verklaren op de grafsteen: “laatst weduwnaar van vrouwe J.C. de Fremery vroeger van vrouwe A.J.C. Domis”. Op de steen staat immers de familierelatie bij beide echtgenotes al vermeld. De familie De Fremery was blijkbaar erg gesteld op status; Johanna werd nadrukkelijk als vrouwe betiteld. Zou Roest zijn eerste vrouw Justine via deze slotzin nog een laatste eer hebben bewezen?

De cartotheek van zijn collectie is – nog steeds in dezelfde “doozen geborgen” – bewaard gebleven in Teylers Archief. De munten zijn daarin beschreven in 12 delen en op een serie losse kaartjes.⁵² In de kaartenbakken blijkt deel 7 – net als de losse kaartjes in deel 6 – te zijn geschreven in een ander handschrift dan de eerdere delen.⁵³ Deze kaartjes zijn waarschijnlijk in of na 1905, maar in ieder geval vóór het gereedkomen van de tweede collectiecatalogus in 1909 vervaardigd. Waarschijnlijk door conservator jonkheer Helenus Marinus Speelman (1852-1907), die het meeste werk voor de nieuwe catalogus heeft verricht, mogelijk door zijn opvolger Van Kerkwijk, die de publicatie uiteindelijk heeft afgerond. Deze datering is te geven dankzij een verschrijving op een kaartje van een bourgondische kruisdaalder uit Roests collectie.⁵⁴ Op het kaartje staat als herkomst “aankoop april 1905 veiling Bom kavel 411”, maar de bewuste veiling werd op 1 april van het jaar 1895 gehouden. Tegenwoordig kennen we Roest als *de* verzamelaar van Gelderse munten. Zijn interesse in penningen is altijd vrijwel geheel genegeerd. Als hij langer had geleefd, was dit beeld totaal anders geworden. In het archief van Teylers Museum bevinden zich naast het

⁵² ATS 229-232.

⁵³ ATS 231, delen 7, 8 en 9.

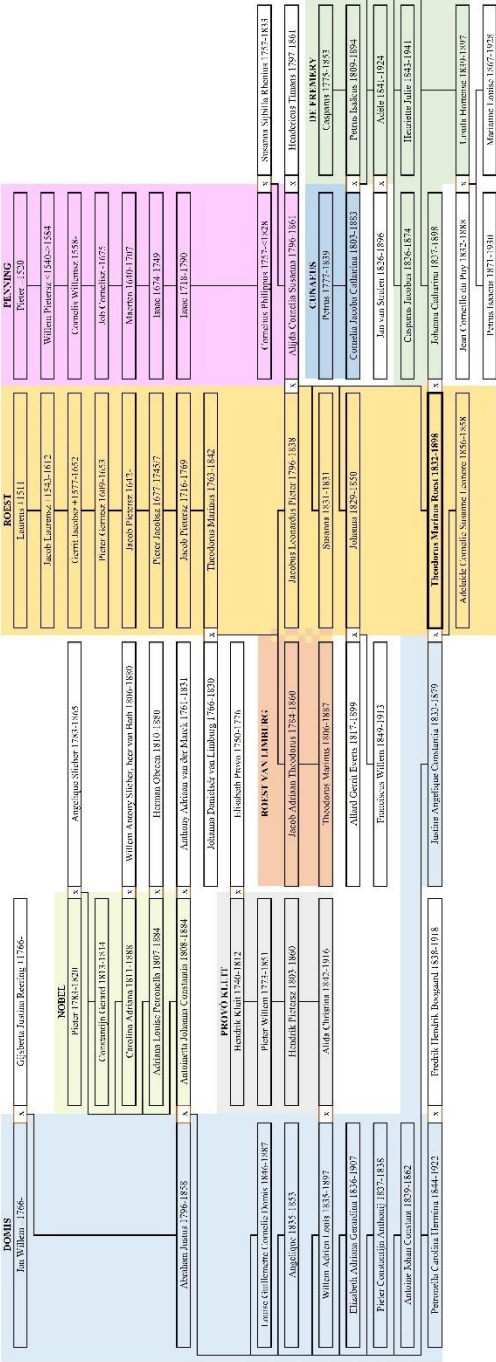
⁵⁴ TMH, *Inventarisnummer* TMNK 06829.

manuscript van de eerste collectiecatalogus uit 1892 namelijk nog diverse archiefdozen met aantekeningen van Roest, om te komen tot een nieuwe – nooit uitgegeven – catalogus van Nederlandse penningen.

Tot slot

Dat Roest geen necrologie wenste heeft mogelijk te maken met een serie eerbewijzen die hem in Leiden ten deel viel, waarbij hij misschien naar zijn gevoel te overdadig in het zonnetje werd gezet. Zijn zes jaar durende jeugd-avontuur met de Kinkelenburg lijkt erop te duiden dat hij als jongvolwassene naar zijn eigen identiteit zocht. Het huis vond hij waarschijnlijk passen bij zijn sociale status. Het duurde echter niet lang of Roest zag in dat hij terecht was gekomen in een lege huls waarin hij zichzelf lastig verder kon ontwikkelen. Het pand lag weliswaar gunstig ten opzichte van Arnhem en Nijmegen, maar ver van familie en vrienden en het onderhoud ervan zal hem mogelijk tegen hebben gestaan. Het verlies van zijn dochter Adelaide kort na de verhuizing naar Leiden, was waarschijnlijk de grootste tegenslag in zijn leven. Daarna bloeide hij op en groeide hij uit tot een belangrijke, tot ver over de landsgrenzen bekende numismaat.

Volgens het bekende gezegde zijn er werkpaarden en luxepaarden. Roest kan gezien worden als een echt werkpaard. Iemand die op de juiste momenten zijn invloed aanwendde om de toekomst een beetje mooier te maken: hij ondersteunde de minderbedeelden en ontrafelde gaandeweg de numismatiek van zijn geliefde Gelderland. Tegelijkertijd was hij een product van zijn tijd. Hij was een heer van stand, plukte er de vruchten van en liet het blijken, onder andere door het gebruik van zijn lakzegel op brieven en de aanschaf van de luxe grafkelder in Voorschoten. Ook de – op het Belgische genootschap geënte – klassen-inrichting van het genootschap in ereleden, gewone leden, buitengewone leden en buitenlandse leden, met een geballoteerde mogelijkheid om toe te treden, is duidelijk een exponent van de standenmaatschappij waarin hij zich bewoog.

Afb. 42. Stamboom van Theodorus Roest

Tot op heden bekende affiliaties van Theodorus Marinus Roest

1872-1898	Koninklijk Belgisch Genootschap voor Numismatiek, lid (sinds 1891 erelid)
1874-1898	Leidsche Maatschappij van Weldadigheid, lid (1874-1891 secretaris, 1895-1898 vice-voorzitter)
1875-na 1895	Leidsche Spaarbank
1876-1881	Leidsch Academisch Penningkabinet, directeur
1877-1898	Maatschappij der Nederlandse Letterkunde, lid
1889-1898	Numismatisch Kabinet van Teylers Museum, conservator
1892-1898	Nederlands Genootschap voor Munt- en Penningkunde, lid-oprichter en voorzitter (sinds 1896 erelid)
1894-1898	Leidsche Zoutkeet, mededirecteur
1896-1898	Teylers Tweede Genootschap, lid

Chronologische lijst met publicaties door Theodorus Marinus Roest

- Roest, T.M. (1870) Quelques monnaies et médailles inédites *RNB* 26, 508-151, platen 11-13
- Roest, T.M. (1874) Quelques monnaies inédites de la Gueldre *RNB* 30, 268-284, platen 9-11
- Roest, T.M. (1882) Monnaies brabançonnnes. Variétés et pièces inédites *RBN* 38, 465-517
- Roest, T.M. (1882) Monnaies seigneuriales du Brabant et Limbourg. Variétés et pièces inédites *RBN* 38, 601-626, platen 21-22
- Pleyte, W. & T.M. Roest (circa 1883) *Inventaris van de collectie oudheden, gevonden te Vechten, aan de stad Utrecht gelegateerd door Jhr. H.W. Bosch van Drakestein van Oud-Amelisweerd* (Utrecht)
- Roest, T.M. (1884) Trouvaille de monnaies en Zélande *RBN* 40, 211-219
- Roest, T.M. (1884) Monnaies brabançonnnes *RBN* 40, 398-417, plaat 19
- Roest, T.M. (1885) Monnaies portugaises qui font partie du cabinet numismatique de l'université de Leyde *RBN* 41, 81-143, plaat 3
- Roest, T.M. (1891) Essai de classification des monnaies du comté, puis duché de Gueldre *RBN* 47, 370-404, platen 10 en 11
- Roest, T.M. (1891) Essai de classification des monnaies du comté, puis duché de Gueldre. Deuxième article *Revue RBN* 47, 516-562, platen 11 en 13
- Roest, T.M. (1892) Essai de classification des monnaies du comté, puis duché de Gueldre. Troisième article *RBN* 48, 5-40
- Roest, T.M. (1892) Essai de classification des monnaies du comté, puis duché de Gueldre. Quatrième article *RBN* 48, 394-414
- Roest, T.M. (1892) Essai de classification des monnaies du comté, puis duché de Gueldre. Cinquième article *RBN* 48, 532-549

- Roest, T.M. (1892) *Catalogue du cabinet numismatique de la Fondation Teyler à Harlem* (Haarlem) [In 1909 volgde een herdruk met aanvullingen door H.M. Speelman & A.O. van Kerkwijk]
- Roest, T.M. (1893) Het Nederlandsch Genootschap voor Munt- en Penningkunde *TMP* 1, 5-9
- Roest, T.M. (1893) Médaille mortuaire de Ian van Arnhem. Non citée par van Loon *TMP* 1, 58-61, 239, plaat 1
- Roest, T.M. (1893) Medaillon au buste de Joann Lotin *TMP* 1, 115-119, plaat 4 en bijlage
- Roest, T.M. (1893) Aanstelling van Antonij Crijnen tot servijsmeester te Nijmegen *TMP* 1, 122-124, plaat 4
- Roest, T.M. (1893) A.A. Looijen. In memoriam *TMP* 1, 206-208
- Stephanik, J.W. & T.M. Roest (1893) Vergaderingen van het Nederlandsch Genootschap voor Munt- en Penningkunde. Uittreksels uit de Notulen *TMP* 1, 211-221
- Roest, T.M. (1893) *Beschrijving der verzamelingen van het Groot-Oosten der Nederlanden. Gedenk-, draagpenningen enz.* ('s-Gravenhage)
- Roest, T.M. (1893) Essai de classification des monnaies du comté, puis duché de Gueldre. Sixième article *RBN* 49, 41-60
- Roest, T.M. (1893) Essai de classification des monnaies du comté, puis duché de Gueldre. Septième article *RBN* 49, 134-167
- Roest T. M. (1893) *Essai de classification des monnaies du Comté puis Duché de Gueldre* (Brussel)
- Roest, T.M. (1893) Abraham-Arnoldus Looijen [necrologie] *RBN* 49, 528-529
- Dirks, J. & T.M. Roest (1894) *Beschrijving der Nederlandsche of op Nederland en Nederlanders betrekking hebbende penningen, geslagen tusschen November 1813 en November 1863. Tweede toevoegsel* (Haarlem)
- Roest, T.M. (1894) Nog niet teruggevonden Gouden leeuw van Karel den Stoute voor Gelderland *TMP* 2, 38-42
- Roest, T.M. (1894) Muntvondst [te Bunschoten] *TMP* 2, 51-54
- Roest, T.M. (1894) Muntvondst op de Zelhemsche heide *TMP* 2, 108-129 en 266
- Stephanik, Joh.W. & T.M. Roest (1894) Vergaderingen van het Nederlandsch Genootschap voor Munt- en Penningkunde in 1893 *TMP* 2, 224-227
- Bom, G.T. & Zoon [met medewerking van T.M. Roest] (1894) *Vente publique. Description d'une partie de la trouvaille d'Amersfoort* (Amsterdam 2-4 juli 1894). [Geveild in twee delen voor de vindere Jan van de Wetering en M. van der Heijden]
- Roest, T.M. (1895) Die Münzen der Herrschaft Anholt *TMP* 3, 167-211
- Stephanik, J.W. & T.M. Roest (1895) Vergaderingen van het Nederlandsch Genootschap voor Munt- en Penningkunde in 1894. Uittreksels uit de Notulen *TMP* 3, 285-291
- Roest, T.-M. (1896) Le florin dit "strampraische gulden" *RBN* 52, 99-101
- Roest, T.M. (1896) Mr. A.J. Enschedé. In memoriam *TMP* 4, 194-197

- Roest, T.M. (1896) Catalogus der numismatische verzameling van het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen *TMP* 4, 203-204
- Stephanik, J.W. & T.M. Roest (1896) Mededeeling aan de Leden omtrent 't verhandelde in de Jaarlijksche Vergadering van 16 Juni l.l. te Nijmegen *TMP* 4, 220-222
- Roest, T.M. (1897) Les monnaies des seigneurs de Bronchorst-Batenbourg *TMP* 5, 59-83
- Roest, T.M. (1898) Monnaies de 's-Heerenberg et de Stevensweerd. Variétés et pièces inédites *TMP* 6, 198-235, platen 2 en 3

Biografische noten

Drs J.E.L. (Jan) Pelsdonk (1971) is conservator van het Numismatisch Kabinet van Teylers Museum, hoofdredacteur van *De Beeldenaar*, gedelegeerde van Nederland voor de International Art Medal Federation FIDEM, bestuurslid van de Sectie Historische Musea van de Museumvereniging en freelance numismatisch historicus.

P. (Paul) Oostervink (1949) is als Bemmelaar lid van de Historische Kring Bemmelen en lid van de Numismatische Kring Oost-Nederland. Hij onderzoekt de numismatiek en publiceert er over.

Bronnen

- Archief Teylers Stichting (ATS) 11, Notulen van de directeursvergaderingen van Teylers Stichting (1883-1894)
- ATS 12, Registers van resoluties, naderhand notulen, van de vergaderingen van het college van directeuren van de stichting, met indices (1895-1904)
- ATS 111, Instructie voor de conservator van het munt- en penningkabinet van Teylers Stichting (1889)
- ATS 222, Jaarverslagen, bevattende tevens lijsten van aanwinsten 1889-1920, 1917-1942
- ATS 226, Legaat door Theodorus Marinus Roest van zijn verzameling penningen en munten (notarieel uittreksel door notaris J.F. Meiners, Leiden 12 januari 1898)
- ATS 228, Catalogus der penning- en muntverzameling van de stichting door Theodorus Marinus Roest, circa 1888
- ATS 229-232, Cartotheek van de Gelderse munten door Theodorus Marinus Roest, circa 1895
- ATS 233, Beschrijving van een gedeelte van de West-Friese munten afkomstig van de verzamelingen Teyler en Enschedé door Theodorus Marinus Roest, circa 1897
- ATS 623, Kasbewijzen 1791-1792

- ATS 719, Kasbewijzen 1887-1888, Onkostenvergoedingen Roest (januari 1887 t/m maart 1888), Aankleding Numismatisch Kabinet (kasten, wanden, vloer)
- ATS 720, Kasbewijzen 1888-1889, Onkostenvergoedingen Roest (april 1888 t/m maart 1889), Aankleding Numismatisch Kabinet
- Erfgoed Leiden en Omstreken (ELO), Nieuw Notarieel Archief (1843-1905), Archief 0507A, bestand 386, Notaris J.F. Meiners 1898-I, stuk 7
- ELO, Archief 516, Archief van de ambtenaar van de burgerlijke stand, 1816-1928, Huwelijken 1854, *inventarisnummer* 4845, akte 174 en Huwelijken 1882, *inventarisnummer* 4877, akte 330
- ELO, Stadsarchief van Leiden, inventaris VI, *inventarisnummer* 5019, Archief 916, Registers van Overlijden, 1898
- Streekarchief Langstraat Heusden Altena (SLHA), *inventarisnummer* 121, Bevolkingsregister Waalwijk 1825-1827 wijk A
- Teylers Museum (TMH), *Een levenswerk. Gelderse munten uit het legaat van Th.M. Roest (1832-1898)* (tentoonstelling, 3 juni tot 7 december 2003)

Literatuur

- Beliën, P. (2003) Theodorus Marinus Roest (1832-1898). Eerste conservator van Teylers Numismatisch Kabinet (1888-1898) *Teylers Magazijn* 80, 12-14
- Beliën, P. (2006) De numismatische collectie. Waarom verzamelde Pieter Teyler penningen en munten?, in: B. Sliggers, J. Vogel, P. Beliën e.a. *De idealen van Pieter Teyler. Een erfenis uit de verlichting* (Haarlem) 93-114, 178-180 en 231-280
- Bom, G.T. (1856) *Catalogus van twee verzamelingen [...] S.H. van der Noordaa* decemberveling (Amsterdam)
- Braakenburg, L.J.A. (1884) De Kinkelenburg *De Nederlandsche Leeuw* 2, 62
- Cate, A. ten & H. van der Wiele (2008) *Teylers Leeszaal Prentenkabinet Penningenkabinet. Bouw- en gebruiksgeschiedenis 1824-1850* (Utrecht)
- De Witte, A. (1898) Nécrologie *RBN* 54, 462
- Gelder, H.E. van (1985) Enschedé en Roest als tweede stichters van Teylers Penningkabinet *Teylers Magazijn* 8, 4-6
- Gelder, H.E. van (1986-1) Enschedé en Roest als tweede stichters van Teylers Penningkabinet *DB* 10-1, 259-261
- Gelder, H.E. van (1986-2) Heropening van het Penningkabinet *Teylers Magazijn* 11, 1-2
- Gerritsen, H., A. van Herwijnen & T. Nissen (red.) (2018) *Toonaangevende Numismaten voor de Nederlanden* (Herent)
- Groot, J. & K.A. de Vries (2016) *Begraafboek der Hervormde gemeente van Voor- schoten en Veur* (z.p.), pdf-bestand op www.pgvoorschoten.nl, raadpleging 7 juli 2018
- Lelij, W. van der (z.j.) *Bailjuwen der stad Brielle en van den landen van Voorne 1362-1767 en Raaden en Vroedschappen der stad Brielle 1620-1779* (z.p.)

- Man, M. de & J.W. Stephanik (1898) In memoriam Th.M. Roest *TMP* 6, 296-297
- Molen, J.R. ter (1978) De Teylers Stichting te Haarlem en haar achttiende-eeuwse stichtingsgebouwen, in: J.H. van Borssum Buisman, H.E. van Gelder, C.O. van Regteren Altena e.a. *'Teyler' 1778-1978. Studies en bijdragen over Teylers Stichting naar aanleiding van het tweede eeuwfeest* (Haarlem/Antwerpen) 119-221
- N.N. (5 april 1881) Leiden, 4 April *Leidsch Dagblad* (Leiden)
- N.N. (1895) Lijst der leden der Maatschappij. Opgemaakt den 4den October 1895 *Handelingen en mededeelingen van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden* (1895) 103-125
- N.N. (G. van der Meer) (1996) Het numismatisch kabinet, in: B.C. Sliggers (red.) *Hoogtepunten uit Teylers Museum. Geschiedenis, collecties en gebouwen* (Haarlem) 90-95
- Pelsdonk, J. (2018) Theodorus Marinus Roest (Dongen, 1832 - Baden-Baden 1898), in: Gerritsen, H., A. van Herwijnen & T. Nissen (red.) *Toonaangevende Numismaten voor de Nederlanden* (Herent), 38-39 en 65-66
- Roest, T.M. (1892) *Catalogue du Cabinet Numismatique de la Fondation Teyler à Haarlem* (Haarlem)
- Roest, T.M. (1893) *Beschrijving der verzamelingen van het Groot-Oosten der Nederlanden* ('s-Gravenhage)
- Siegmund, T.J. (2004) *Zegelboek Stadsarchief Sittard-Geleen locatie Born* (Born/Sittard)
- Stephanik, Joh.W. (1899) Vergaderingen van het Nederlands Genootschap voor Munt- en Penningkunde in 1898 (Uittreksels uit de Notulen) *TMP* 7, 278-280
- Vries, J. de & J.C. de Jonge (1837) *Nederlandsche gedenkpenningen verklaard en met verdere bijdragen tot de penningkunde uitgegeven 2* ('s-Gravenhage/Amsterdam)
- Westerbaan, P. (1917) *Het honderdjarig bestaan van de Leidsche Maatschappij van Weldadigheid, ter voorkoming van verval tot armoede* (Leiden)